

Xuraman KƏRİMOVA

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Folklor İnstitutu

E-mail: kerimova.xuraman@rambler.ru

<https://doi.org/10.59849/2309-7949.2023.4.75>

UŞAQ FOLKLORUNUN SƏCİYYƏVİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: uşaq folkloru, təfəkkür, təxəyyül, şifahi ünsiyyət, milli-mənəvi dəyərlər

SUMMARY

MAIN CHARACTERISTICS OF CHILDREN'S FOLKLORE

In the article, the concept of children's folklore is elucidated, emphasizing its integral role within the broader spectrum of folklore. It is noted that children's folklore, regardless of age, serves as a literary manifestation that encapsulates timeless national and moral values. This research also delves into the main characteristics of children's folklore. These distinctive features are delineated, highlighting that children's folklore is crafted in a simple and comprehensible language that can be grasped and enjoyed by children. Furthermore, these examples exhibit instructive and educational attributes. The fantastical imagery and events present in children's folklore stimulate their capacity for imagination and creativity. Children's folklore serves as a means of intergenerational oral communication, bridging the gap between different generations across various eras. Additionally, it imparts the practice of traditional rituals and national games, contributing to the enrichment of cultural heritage. These examples facilitate children's entertainment, gradual learning, and socialization. Children's folklore is the product of folk wisdom, and it serves as a conduit for children to integrate into society. Furthermore, children's folklore varies across different cultures and geographical regions, manifesting with distinct nuances and variants. It can exhibit a dynamic and multivariate nature.

Keywords: children's folklore, wisdom, imagination, oral communication, national and moral values.

РЕЗЮМЕ

ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА

В статье раскрывается понятие детского фольклора, подчеркивается его неотъемлемая роль в широком спектре фольклора. Отмечается, что детский фольклор, независимо от возраста, выступает как литературное воплощение, заключающее в себе непреходящие национальные и нравственные ценности. В данном исследовании также рассматриваются основные характеристики детского фольклора. Выделены эти отличительные черты, подчеркнуто, что детский фольклор создается простым и понятным языком, который может быть воспринят детьми с удовольствием. Кроме того, эти примеры обладают поучительными и воспитательными свойствами. Фантастические образы и события, присутствующие в детском фольклоре, стимулируют развитие воображения и творческих способностей детей. Детский фольклор служит средством устного общения поколений, преодолевая разрыв между ними в разные эпохи. Кроме того, он приобщает к традиционным обрядам и национальным играм, способствуя обогащению культурного наследия. Эти примеры способствуют развлечению детей, их постепенному обучению и социализации. Детский фольклор – продукт народной мудрости, он служит проводником интеграции детей в общество. Кроме того, детский фольклор в разных культурах и географических регионах отличается друг от друга, проявляясь в различных нюансах и вариантах. Он может иметь динамичный и многомерный характер.

Ключевые слова: детский фольклор, мудрость, воображение, устное общение, национальные и нравственные ценности

Çox zaman uşaqlara aid edilən şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələri elmi ədəbiyyatda uşaq folkloru adı altında qruplaşdırılır. Lakin burada bir şərtlilik özünü göstərir. Azərbaycan folklorunda milli-mənəvi dəyərlərin əks olunduğu, lakin uşaq folkloru hesab edilməyən elə mükəmməl nümunələr var ki, hətta məktəbəqədər yaşlı uşaqlara da öyrədilməsi məqbul sayılır. Folklorda tarixi şəxsiyyətlər, tarixi hadisələr, coğrafi məkanlar, tarixi abidələr haqqında olan müxtəlif janrlarda kifayət qədər məlumatlar var. Xalq etimologiyasına əsaslanan bu məlumatlar böyükklərlə yanaşı, uşaqların da dünyagörüşünün artmasına, öz xalqının keçmişi ilə yaxından tanış olmasına xidmət edir. Baxmayaraq ki, “Dədə Qorqud”, “Koroğlu”, “Qaçaq Nəbi” dastanları uşaq ədəbiyyatı nümunələri deyil, lakin hətta kiçikyaşlı uşaqlar da bu əsərlərdən müəyyən parçaları çox maraqla dinləyir, təkrar-təkrar eşitməyə, oxumağa ehtiyac duyurlar. Qaraca çoban, Koroğlu, Qaçaq Nəbi onların sevimli qəhrəmanlarıdır. Tədqiqatçı Xanım Mustafayeva bu haqda yazır: *“Biz xalqımızın yaratdığı “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Koroğlu”, “Qaçaq Nəbi” dastanlarını həm də uşaq folkloru nümunəsi hesab edirik. Bu dastanlar təkcə böyükklər deyil, həm də uşaqlar tərəfindən maraqla oxunur”* (Mustafayeva: 2011, s. 35). Novruz bayramı ilə bağlı ayinlərin çoxu uşaqların iştirakı ilə icra edilir – tonqaldan hoppanmaq, papaq atmaq, kosa-kosa oyunu, yumurta döyüşdürmək kimi Novruz ritualları uşaqlarla birgə icra edilir. Bildiyimiz kimi, bunların hamısı həm uşaqların, həm də böyükklərin marağına uyğundur. Əlbəttə ki, hər kəs – istər yaşlılar, istərsə də uşaqlar bu mətnlərə, ayinlərin icrasına öz yaşına, marağına uyğun prizmadan baxır. Deməli, həmin mətnlər həm uşaqlar, həm də böyükklər üçün zövq, əyləncə, təfəkkür materialı ola bilər. Elə buna görə də bu əsərləri yaş baxımından fərqli qruplara aid etmək, aralarına yaş səddi çəkmək doğru olmur. Əslində bütün zamanların milli-mənəvi dəyərlərini özündə əks etdirən və təbliğ edən şifahi xalq yaradıcılığı nümunələri yaşından asılı olmayaraq, “dil bilib, söz anlayan” hər kəsin ədəbiyyatıdır. Lakin Azərbaycan folkloru nümunələri sırasında elə mətnlər var ki, yalnız uşaqlar üçün düzülüb-qoşulub, onlara ünvanlanmışdır. Laylalar, nazlamalar, sanamalar, düzgülər, yarıltmaclar, uşaqlara aid oyunlar və bu sıradan olan digər nümunələr ümumi folklorun içərisində bir qrup təşkil edir ki, buna uşaq folkloru demək məcburiyyətindəyik. Folklorşünas alim Ramazan Qafarlı uşaq folkloru anlayışını belə izah edir: *“Uşaq folkloru dedikdə, hər şeydən əvvəl, şifahi xalq yaradıcılığının böyükklər və uşaqlar tərəfindən yaradılan elə nümunələri nəzərdə tutulur ki, uşaqların məişətini, oyunlarını, əyləncəsini, istirahətini, məşğuliyyətlərini, istəklərini, arzularını ifadə etsin və əhatə etdiyi mövzuları, ideyaları, forması, məzmunu, üslubu, hətta sözlərin seçilib-düzülməsi, ifadə tərzini körpələrin zövqünə, biliyinə, dünyaya baxışına, yaş səviyyəsinə, psixikasına uyğunlaşdırılsın”* (Qafarlı: 2013, s. 8-9).

Folklorşünas Paşa Əfəndiyev həmin məqamla bağlı bunları qeyd edir: *“Onların (uşaqların – X.K.) qəhrəman, vətənpərvər, əliaçıq, alicənab, mədəni, qayğıkeş, əməksevər böyüməsi üçün valideynin gördüyü tədbirlər içərisində bədii sənət nümunələri ilə tərbiyə, bəlkə də, ilk plana çəkilməlidir. Təsadüfi*

deyildir ki, xalq yaradıcılığının uşaqlara aid olan nümunələri uşaq folkloru adlandırılmışdır” (Əfəndiyev: 1985, s. 4).

Uşaq folklorunun əsas səciyyəvi xüsusiyyətləri bunlardır:

1. Daha çox nəzm formasında olur. Laylalar, nazlamalar, düzgülər, çaşdırmalar, təkərləmələr, sanamalar və s. nəzm şəkliyədir.

2. Uşaq folkloruna aid janrların əksəriyyəti mükəmməl qafiyəli mətnlərdən ibarətdir. Nəsr nümunəsi olan nağıllar uşaq folklorunun geniş yayılmış janrlarındandır. Lakin nağıllarda da qafiyəli ifadələr sıx-sıx işlənir. “*Dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi*” (Azərbaycan nağılları, II c.: 2005, s. 33), “*Az getdi, üz getdi, dərə, təpə, düz getdi*” (Azərbaycan nağılları, II c.: 2005, s. 71), “*Adam, badam iysi gəlir, yağlı badam iysi gəlir*”, “*– Kim yatıb, kim oyaq? – Hamı yatıb, Cırtan oyaq*” (Azərbaycan uşaq folkloru: 2011, s. 171), *Nağıl-nuğul bilmərəm, bilsəm də, söyləməyəm. Şahdan gələn nökarəm, dinmə, qabırğalarını sökərəm* (Azərbaycan nağılları, IV c.: 2004, s. 276) və bu kimi ifadələr qafiyəli nəsr nümunələridir. Hətta nağılın süjet xəttini dəqiq xatırlamasalar belə, uşaqlar bu qafiyələri əsla unuturlar. Yanılmaclar da nəsr nümunələri hesab olunur və bu nümunələrdə də qafiyə mühüm rol oynayır. Məsələn: “*Atı qov, iti tut, iti qov, atı tut*” (Azərbaycan uşaq folkloru: 2011, s. 162).

3. Nəzm nümunələri az hecadan ibarət olur. Sanamalar, düzgülər, cırnatmalar, çaşdırmalar, öcəşmələr, nazlamalar, tapmacalar və s. buna misal ola bilər. Məsələn:

*Bir-iki
Qırmadı,
Üç-dörd,
Vurmadı.
Qapını ört.
Beş-altı,
Xurmadı.
Yeddi-səkkiz,
Qırmadı,
Doqquz-on,
Durnadı*

(Nəğmələr, inanclar, alqışlar: 1986, s. 109).

4. Əsasən həcmcə kiçik olur. Nəzm nümunələri bəzən iki, dörd və daha artıq misradan ibarət olur. Məsələn:

*Balama qurban ilanlar,
Balam nə vaxt dil anlar?*

(Azərbaycan uşaq folkloru: 2011, s. 53)

5. Uşaqların dərk edə biləcəyi səviyyədə, mücərrədlikdən uzaq, sadə və anlaşılıqlı dildə olur. Mətn əsasən ümumişlək sözlər, konkret məfhumlar üzərində qurulur. Nağıllar, tapmacalar, yanılmaclar və s. uşaqların yaş və təfəkkür səviyyələrinə uyğun olaraq düzülüb-qoşulur.

6. Uşaqlara mənalı yaşamağı öyrədir, bununla bağlı dəyərli öyüdlər verir. Bu nümunələrdə davranış mədəniyyəti, əxlaqi dəyərlər və birgəyaşayış normaları haqqında mesajlar verilir. Atalar sözləri yaşanmış təcrübənin, milli

dəyərlərin ötürülməsi işinə köklü şəkildə xidmət göstərir. “*Yüz ölç, bir biç*” (Atalar sözü: 2013, s. 432), “*Əldən qalan əlli il qalar*” (Atalar sözü: 2013, s. 170), “*Bal tutan barmaq yalar*” (Atalar sözü: 2013, s. 66) və s. kimi nümunələr uşaqlar üçün gərəkliliyi öyüdürlər.

7. Öyrədici, təhsilləndirici xüsusiyyətə malikdir, onların intellektual səviyyəsini inkişaf etdirir, zənginləşdirir. Tapmacalar, ən azı, iki nəfərin iştirakı ilə həyata keçirilən sual-oyundur. Bu prosesdə uşaqlar əşyalar və təbiət hadisələri haqqında müəyyən məlumatlar alırlar. Ümumiyyətlə, onları əhatə edən ətraf aləmlə bağlı düşüncələri cilalanır, bilikləri zənginləşir. Məsələn:

*Nədəndi, ay nədəndi,
Dərmə, nazik bədəndi.
Plov üstə məskəni,
Görən rəngi nədəndi?*

(*Zəfəran*) (555 tapmaca: 1994, s. 23)

8. Uşaq folklorundakı fantastik obrazlar, hadisələr onların xəyal qurmaq, təsəvvür etmək qabiliyyətlərini və fantaziyasını gücləndirir. Nağıllar və başqa janrlarda olan pəri, div, əjdaha, uçan xalça, yel qanadlı at və s. obrazları uşaqların təxəyyülünü inkişaf etdirir.

9. Nəsillərarası sözlü ünsiyyət vasitəsi kimi ağızdan-ağıza keçərək fərqli zamanların nəsilləri arasında əlaqə yaradır, ənənəyə bağlı ritualların, milli oyunların icrasını öyrədir, uşaqların cəmiyyətə qoşulmağına xidmət edir. Uşaqlar yetkin insanlardan, böyük yaşlı uşaqlardan bu nümunələri öyrənir və istifadə edirlər. Əksər mövsüm və mərasim rituallarının icrasında uşaqlar da böyüklərlə birlikdə iştirak edirlər. Bu ünsiyyət zamanı onlar öz davranışlarını yaşlı nəslin dəyər verdiyi ölçüyə uyğun nizamlayırlar. Müxtəlif milli bayramlar, toy və digər mərasimlərdə iştirak zamanı xalq ənənələrini yaşlı nəsildən qəbul edirlər. Bu nümunələr uşaqların əylənməsinə, əylənə-əylənə öyrənməsinə və sosiallaşmasına xidmət edir. Məsələn:

*A kos-kosa, gəlsənə,
Gəlib salam versənə.
Çömçəni doldursana,
Məclisi güldürsənə*

(Novruz töhfələri: 2009, s. 24).

10. Müxtəlif mədəniyyətlər və coğrafi məkanlar arasında müəyyən fərqlərlə, variantlarla ortaya çıxır. O, dəyişkən və çoxvariantlı ola bilər.

Uşaqlara nəzm şəklində söylənilən folklor nümunələrinin çoxu: sanamalar, düzgülər, təkərləmələr, laylalar, nazlamalar onların nitqində ritmin, ahəngin xüsusi yeri olmasının göstəricisidir. Uşaq ədəbiyyatının əsas tələblərindən biri də məzmun, məna və quruluşca mürəkkəblikdən uzaq olmasıdır. Ümumiyyətlə, uşaq folkloru dilinin sadəliyi ilə seçilir. Bu mətnlər əsasən ümumişlək sözlərdən ibarət olur. Görkəmli dilçi alim Tofiq Hacıyev uşaq ədəbiyyatının dilinin son dərəcə sadə, lüğət tərkibinin tam anlaşılıqlı olduğunu qeyd edir və göstərir: “*Bu dildə didaktik ünsürlərə geniş yer verilir, sadə, aydın, ibrətamiz hikmətlər, atalar sözü və zərb-məsəllərdən sıx-sıx istifadə olunur*” (Hacıyev: 2017, s. 290).

Kiçik yaş qrupuna aid uşaqlar üçün söylənilən folklor mətnlərində çox zaman məna nəzərə alınmır, qafiyə yaratmaq məqsədilə müxtəlif təqlidi sözlər işlədilir. Bu bir daha göstərir ki, onlar üçün ritm mənadan önəmlidir. Uşaqlar qafiyəli mətnləri nəsr formasında olan nümunələrdən daha asan yadda saxlaya bilirlər. Həcmnin kiçik, misralarda heca sayının az, qafiyə sisteminin mükəmməl olması mətnin tez və asanlıqla əzbərlənməsi üçün mühüm şərtidir. Çox vaxt uşağa bəs edir ki, qafiyələnən sözlərdən birini bilsin. Daha sonra özü qafiyə axtarışına çıxır, yaddaşında assosiativ əlaqə yaranır, uyğun gələn sözü xatırlaya bilir. Bir-biri ilə qafiyələnən sözlər, eləcə də şeirin ahəngi yaddaşın formalaşmasında mühüm rol oynayır. Məsələn:

*İynə-İynə,
Ucu düymə.
Mər-mərçan,
Mətir keçİ.
Şam ağacı,
Şatır keçİ.
Qoz ağacı,
Qotur keçİ və s.*

(Qarabağ: folklor da bir tarixdir: 2012, s. 425)

Uşaqlar həyatın ilkin çağlarında məcazi mənalı sözləri başa düşmür, həmin sözləri həqiqi mənada qavrayırlar. Buna görədir ki, sanama, düzgü, yanıltmaclarda – ümumiyyətlə, uşaqlar üçün olan mətnlərdə bu tipli sözlər, demək olar ki, işlənmir.

Folklorlarda söyləyən və dinləyən tərəflərin olması onun əsas xüsusiyyətlərindəndir. Bu prosesdə iki tərəfin iştirakının üstün cəhətləri var: uşaq bəzən dinləyici, bəzən də söyləyici olur. Dinləyici olan zaman onda qarşı tərəfi – danışanı, söyləyəni dinləmək mədəniyyəti formalaşır. Bu, nəzakətli davranışın başlanğıcıdır. Söyləyici qismində çıxış edərkən isə qarşı tərəf onu dinləyir. Bu zaman uşaq ardıcıl xatırlamağa, məharətlə söyləməyə, jest və mimikası ilə nitqinin ifadə gücünü artırmağa, öz dinləyici auditoriyasını ələ almağa çalışır. Hər hansı bir mətni söyləmək uşaqlarda nitq qabiliyyətini inkişaf etdirir, sözə həssas münasibət yaradır.

Şagirdlərin dünyagörüşünün inkişaf etdirilməsi, əxlaqi davranışı, əməyə məhəbbət hissənin aşılınması, fiziki və estetik tərbiyə, ətrafda baş verən hadisələrə real və ədalətli münasibət, birgəyaşayış normalarına riayət əsasən orta məktəb illərində öyrədilir və inkişaf etdirilir. Bu barədə folklorşünas Bəhlul Abdulla yazır: “*Şifahi xalq ədəbiyyatı örnəklərini dinləyən, oxuyan uşaqlar, yeniyetmələr özlərini bu örnəklərdə təsəvvür edir, təqdim olunan obrazlara oxşadır... Onlar buradakı aqılanə, ibrətamiz fikirlərlə, bir növ, müdrikləşir... Folklor həmçinin uşaqlar üçün zəngin bilik qaynağı mərtəbəsində durur. Onların nitq inkişafına dəyərli ölçüdə yardım edir, doğma dilin özəlliyini, şəhd-şəkərini məhz buradan duyur, öyrənir*” (Abdulla: 2005, s. 5). Öz doğma dilini sanamalar, düzgülər, nağıllar və digər folklor nümunələri ilə söz-söz, cümlə-cümlə öyrənən, hər sözü həqiqi mənada anlayan uşaqlar

sinifdən-sinfə keçdikcə dərslərlərində məcazları görür, müəllimin köməyi ilə ilk söz “kəşf”lərinə başlayırlar. Məsələn:

*Bizim yerlər qalın meşə,
Taxtında otur həmişə.
Aranında ot bitsin,
Yaylağında bənövşə.
Balam, a layla, layla,
Gülüm, a layla, layla.*

*Layla dedim ucadan,
Ünüm çıxdı bacadan.
Səni tanrı saxlasın*

Çiçəkdən, qızılçadan (Balalara hədiyyə: 2013, s. 50).

Təkcə bu layla mətni vasitəsilə uşağın leksikonuna xeyli yeni sözlər daxil olur: aran, yaylaq, baca, çiçək (xəstəlik adı), qızılca və s. Adətən uşaqlar üçün tərtib edilmiş folklor kitablarına, orta məktəb dərslərlərinə onların marağına uyğun olan elə seçmə mətnlər salınır ki, orada milli-mənəvi dəyərlər əks olunsun, ətraf aləm haqqında yeni biliklər versin, nitq inkişafında rolu olsun.

Uşaqların böyüklərlə, həmçinin öz yaşıdları ilə sıx-sıx ünsiyyətdə olması onların leksikonunun zənginləşməsinə, tələffüz qabiliyyətinin formalaşmasına ciddi təkan verir. Yaşa uyğun söz ehtiyatının mövcudluğu məktəbə hazırlığın mühüm amillərindəndir. Nitqi bəsit uşaqlar ünsiyyət zamanı fikirlərini ifadə etmək üçün lazım olan sözü məqamında tapa bilmir, dərslərini öyrənməkdə, ev tapşırıqlarını yerinə yetirməkdə çətinlik çəkirlər. Nitqi zəngin uşaqlar isə müxtəlif fənlərin tədrisində elmi informasiyaları daha çevik qavrayır, riyaziyyat dərslərində məsələləri daha yaxşı həll edir, dil dərslərində qrammatik qaydaları daha asan mənimsəyir, təfəkkürcə daha üstün olurlar. Yaş səviyyəsinə uyğun söz ehtiyatına malik olmaq üçün uşaqlarla bədii materiallar üzərində iş aparmaq uğurlu nəticə verir. “*Şeirdə məqsəd sözdür, (bədi) nəsrə isə söz bir vasitədir. Şeir materialı obrazları yaradan və fikirləri ifadə edən sözlərdir; (bədi) nəsr materialı sözlər vasitəsi ilə ifadə edilən obrazlar və fikirlərdir*” (Mixaylov: 1967, s. 30.) Buradan aydın olur ki, istər nəzm, istərsə də nəsr nümunələri uşaqların xəyal dünyasında mötəbər mövqeyə malikdir. Lakin nəzm nəsrədən bir addım irəlidedir. Hələ mənasını anlamadıqda belə, nəzmin qafiyəsi onları daha çox cəlb edir. Onlar hər yeni sözə xüsusi maraqla yanaşır, mənasını dərk etməyə çalışır, öyrəndikləri hər yeni kəlmədən qürur duyurlar. Yaş artdıqca uşaqlar nəsr əsərlərinin mövzusunə, ideyasına daha çox diqqət edirlər, əsərdə ifadə olunan fikir artıq onları daha çox cəlb edir.

Şifahi xalq yaradıcılığı nümunələri uşaqların əqli və mənəvi inkişafı üçün çox qiymətli mədəni irsdir. Bu materialların uşaqlar üçün əsas üstünlükləri aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Folklor dil bacarıqlarının inkişafına təkan verir. Nağıllar, tapmacalar, atalar sözləri və bu kimi nümunələr uşaqların söz ehtiyatını artırır, nitqini inkişaf etdirir. Bu nümunələr dil qaydalarının izahı, tanış olmayan məfhumların mənasının öyrənilməsi üçün maraqlı praktik materiallardır.

2. Xalq yaradıcılığı nümunələri uşaqları mədəni irslə tanış edir, keçmişlə bu gün arasındakı bağları möhkəmləndirir.

3. Folklor uşaqlara mübariz olmağı öyrədir. Şifahi xalq yaradıcılığı nümunələrindən tanıdıqları personajların, qəhrəmanların məqsədləri uğrunda gərgin mübarizələri uşaqlara uğur, qələbə yollarını göstərir, qalib olmaq üçün stimül verir.

4. Folklor nümunələri uşaq təxəyyülünü gücləndirir, onların yaradıcı təfəkkürünü inkişaf etdirir, hiss və duyğularını cilalayır, arzu və məqsədlərini həyata keçirmək, gələcəklərini qurmaq üçün ümid dolu işıqlı yollara istiqamətləndirir. Xüsusən sehrli nağıllar onları xəyallarında fərqli dünyalar qurmağa, macərələr uydurmağa sövq edir.

5. Folklor nümunələri uşaqlarda özünə inam hissini artırır. Onlar cəmiyyətə qoşulmağı, vətəndaş olmağı, sosial davranışı, həmyaşıdlarına, eləcə də özündən kiçiklərə və böyüklərə qayğı göstərməyi tanış olduqları sevimli folklor qəhrəmanlarından öyrənirlər.

6. Folklor nümunələri uşaqlara vətən, yurd sevgisi aşılayır, öz ölkəsinin, eləcə də digər ölkələrin tarixini və mədəniyyətini öyrənməkdə yardımçı olur. Yetişməkdə olan nəslə milli kökünü, xalqının keçmişini daha dərinləndirən öyrənmək imkanları yaradır.

7. Folklor mətnləri uşaqların bədii və estetik zövqünü inkişaf etdirir, onlarda sözə, musiqiyə, ətraf aləmə həssas münasibət formalaşdırır.

Bütün bu xüsusiyyətlər uşaq folklorunun pedaqoji mahiyyətinin göstəricisidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdulla, B. Xalq tarixi // Azərbaycan folkloru (Məktəblilər üçün seçmələr) / tərtib edən və ön sözün müəllifi: B.Abdulla. – Bakı: Şərq-Qərb, 2005, – s. 4-12.

2. Azərbaycan uşaq folkloru / toplayan, tərtib edən: R.Qafarlı. – Bakı: Ağrıdağ, 2011, – 469 s.

3. Atalar sözü / tərtib edən: M.Yaqubqızı. – Bakı: Nurlan, 2013, – 476 s.

4. Azərbaycan nağılları. 5 cildə, II c. / tərtib edən: M.Təhmasib. – Bakı: Şərq-Qərb, 2005, – 296 s.

5. Azərbaycan nağılları. 5 cildə, IV c. / tərtib edənlər: Ə.Cəfərli, S.Əhlimanqızı. – Bakı: Çıraq, 2004, – 344 s.

6. 555 tapmaca / tərtib edən: G.Davudova. – Bakı: Elm, 1994, – 80 s.

7. Balalara hədiyyə / tərtib edən: F.Köçərli. – Bakı: Şərq-Qərb, 2013, – 172 s.

8. Əfəndiyev, P. Müqəddimə // Xalqın söz xəzinəsi / toplayan, tərtib edən: P.Əfəndiyev. – Bakı, 1985, – s. 3-12

9. Hacıyev, T. Seçilmiş əsərləri, I c. (II hissə). – Bakı: Elm, 2017, – 448 s.
10. Qafarlı, R. Uşaq folklorunun janr sistemi və poetikası. – Bakı: Elm və təhsil, 2013, – 540 s.
11. Qarabağ: folklor da bir tarixdir / tərtib edən: İ.Rüstəmzadə – Bakı: Elm və təhsil, 2012, – 468 s.
12. Mustafayeva, X. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. – Bakı: Elm, 2011, – 292 s.
13. Nəğmələr, inanclar, alqışlar / toplayan və tərtib edən: A.Nəbiyev. – Bakı: Yazıçı, 1986, – 213 s.
14. Novruz töhfələri / tərtib edənlər: A.Mirzə, İ.Mehdiyev. – Bakı: Xəzər, 2009, – 152 s.
15. Михайлов, О.Н. Любят ли ваши дети поэзию? – Москва: Знание, 1967, – 80 s.

